

УДК 347.77

Ярошевська Тамара Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри філософії та історії України

Дніпровського державного технічного університету

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Стрімке зростання ролі промислової власності в соціально-економічному розвитку суспільства, визнання творчої розумової праці як найважливішого чинника успішного виробничого та комерційного функціонування сучасних високотехнологічних підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках спонукає до створення надійного та ефективного механізму охорони промислової власності. Світовий досвід доводить, що ефективний механізм охорони промислової власності є важливим елементом економічної політики держави, спрямованої на стимулювання та розвиток наукових досліджень, упровадження інновацій та прискорення науково-технічного прогресу. Усе це набуває ще більшої актуальності сьогодні, коли вирішується питання євроінтеграції України. Подальші кроки в цьому напрямку неможливі без удосконалення механізму охорони, захисту і комерціалізації об'єктів права промислової власності, без вироблення чіткої державної політики у сфері розвитку ринку і створення системи охорони промислової власності.

Підвищена увага до цих правовідносин зумовлена також міжнародними зобов'язаннями України, зокрема вступом до Світової організації торгівлі, що неможливо було здійснити без виконання Угоди ТРІПС [1], підписанням 27 червня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [2], виконанням Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [3], Плану імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності, затвердженого розпорядженням

Кабінету Міністрів України «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС» від 04 березня 2015 р. № 164-р. [4]. Обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства до законодавств країн-членів ЄС. Актуальність розв'язання цього питання є очевидною, оскільки це дозволить визначити конкретні заходи, які сприятимуть вступу України в ЄС.

Стан дослідження теми. У теоретичному аспекті правовідносини у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності досліджувались недостатньо. Так, на сучасному етапі в Україні на рівні монографічних та періодичних статей цивілістів та інших науковців досліджувалися лише окремі аспекти правового регулювання даної сфери. Особливо варто відзначити роботи сучасних українських дослідників: Г.О. Андроська, О.О. Бондаренко, Ю.Л. Бошицького, Є.А. Булат, М.К. Галянтича, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, Р.Є. Еннана, О.В. Кадетової, П.П. Крайнева, В.М. Крижної, А.О. Кодинця, Р.А. Майданика, О.М. Мельник, П.Ф. Немеша, В.В. Луця, О.П. Орлюк, Б.М. Падука, С.Ю. Погуляєва, Л.І. Ряботягової, О.Д. Святоцького, Г.О. Ульянової, Н.О. Халаїм, Р.Б. Шишки та інших вчених. Роботи зазначених авторів заклали підґрунтя для вивчення широкого кола напрямків у сфері права промислової власності. Проте існуючі напрацювання в даній сфері не в повному обсязі охоплюють усі питання правової охорони промислової власності в Україні, зокрема в умовах євроінтеграції.

Кількість наукових праць, що безпосередньо стосуються питання пошуку механізмів для

вдосконалення законодавства України у сфері охорони промислової власності відповідно до рівня європейських стандартів, є незначною. Тож можна зробити висновок, що завдання розробити теоретичні аспекти та практичні дієві механізми із врегулювання в Україні цивільно-правових відносин щодо охорони прав на об'єкти промислової власності є актуальним.

Мета статті. Головною метою статті є проведення науково-теоретичного аналізу існуючого стану цивільно-правової охорони промислової власності в Україні для виявлення і конкретизації основних шляхів врегулювання правовідносин у даній сфері, а також розроблення практичних рекомендацій для їх розв'язання через вдосконалення національного законодавства з урахуванням існуючого в даній сфері європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу. В Україні охорона об'єктів права промислової власності повинна відповідати сучасним вимогам, бути демократичною, легкодоступною, прозорою. Спрямовані на охорону промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати моральні та економічні права творців об'єктів права на результати інтелектуальної діяльності, стимулювати творчу активність людей, відповідно до державних інтересів, застосовувати науково-технічні результати, а також заохочувати чесну торгівлю. Державна політика має здійснюватись із урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень техніки і технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі [5, с. 213–214].

Так, ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяла стабілізації позицій сільськогосподарських продуктів і харчової продукції на ринках ЄС. Однак нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери охорони прав на географічні зазначення із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, прагнення України інтегруватись у Європейське Співтовариство потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема і у сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Але відсутність єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень в Україні та відсутність навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення в Україні та назви, що потенційно можуть стати ними, при-

звела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, Україна сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

Для врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань на теренах ЄС автор статті пропонує застосувати такий механізм: національну законодавчу базу у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із законодавством та практикою країн-членів ЄС у даній сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноспроможних географічних зазначень у межах створеного національного Підкомітету з географічних зазначень; виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них; розробити специфікацію на продукцію, описати технологію та етапи виробництва, систематизувати основні характеристики, розкрити зв'язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського досвіду; подати заявку на реєстрацію географічного зазначення походження продукції до Установи та забезпечити державну реєстрацію даного зазначення; після національної процедури оформлення прав на об'єкт оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. Після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС активно просувати дану продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи особливість виробництва та унікальність споживчих властивостей даного об'єкта права.

Отже, в цілому посилення охорони права на географічні зазначення матиме позитивні наслідки як для української, так і для європейської економіки. Це сприятиме росту довіри та визнання продуктів, назва яких містить географічні зазначення, дасть гарантії використання справжніх товарів та призведе до зниження кількості підробок. Утім, очевидно, що виробники, які без належної правової підстави виготовляють продукцію з використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати за рахунок підвищення цін на продукти зі зміненою назвою.

Далі пропонується розглянути проблемні питання щодо відповідності охорони прав на винахід (корисна модель) та промисловий зра-

зок за національним законодавством до законодавства країн ЄС. Статтею 459 ЦК України [6] встановлюються умови придатності винаходу для набуття права інтелектуальної власності. Так, винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання. Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [7] більш детально визначаються умови, за яких винахід (корисна модель) придатний до набуття права інтелектуальної власності. Так, згідно з п. 1 ст. 6 «Умови надання правової охорони» даного Закону України правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Відповідно до ст. 52 Європейської патентної конвенції не розглядаються як винаходи такі об'єкти: відкриття, наукові теорії та математичні методи; результати художнього конструювання; схеми, правила і методи виконання розумових операцій та ведення бізнесу; методи представлення інформації. Вказана стаття містить вичерпний перелік об'єктів, що не визнаються винаходами.

У вітчизняному законодавстві відповідна норма міститься в п. 2.5 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України. Автор статті вважає, що вказана норма має бути закріплена на законодавчому рівні, оскільки саме спеціальним законом повинні регулюватися питання та умови надання правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності. Автор пропонує, по-перше, з Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель вилучити норму щодо того, які об'єкти не визнаються винаходами (корисними моделями). По-друге, внести відповідні зміни та доповнення в п. 3 ст. 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Згідно з п. 3 ст. 6 даного Закону України правова охорона не поширюється на такі об'єкти технології: сорти рослин і породи тварин; біологічні у своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що не належать до небіологічних та мікробіологічних процесів; топографії інтегральних мікросхем; результати художнього конструювання.

Відповідно до ст. 53 Європейської патентної конвенції правова охорона не поширюється на такі об'єкти: комерційне використання яких може

суперечити суспільному порядку або моралі; сорти рослин та породи тварин; суттєво важливі для відтворення рослин та тварин біологічні процеси, крім мікробіологічних процесів, а також продукти такого процесу; методи лікування організму людей чи тварин хірургічним або терапевтичним способом, методи діагностики, що застосовуються в лікуванні людей або тварин. Виключення з переліку патентоспроможних об'єктів не стосується продуктів і речовин для використання в таких методах. Такий перелік відрізняється від п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

Для гармонізації та уніфікації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері біотехнології була прийнята Директива 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів [8]. Необхідність прийняття Директиви 98/44/ЄС зумовлена тим, що розвиток біотехнологічної продукції поставив перед суспільством питання щодо того, яким винаходам у сфері біотехнології з позиції їх відповідності морально етичним принципам повинна надаватись правова охорона. На підставі статті 5 Директиви 98/44/ЄС організм людини на різних стадіях формування та розвитку, а також просте відкриття його елементів, зокрема послідовність або часткова послідовність генів, не може бути визнаним патентоспроможним винаходом. Елемент людського організму, одержаний із застосуванням технічного процесу, включаючи послідовність або часткову послідовність гену, якщо навіть структура цього елемента ідентична структурі природного елемента, визнається патентоспроможним винаходом.

Згідно зі ст. 6 Директиви 98/44/ЄС не можуть отримати правову охорону винаходи, комерційне використання яких суперечить публічному порядку і моралі. Відповідно до п. 2 ст. 6 не можуть бути запатентовані як винаходи: процеси клонування людей; процеси модифікування зародкової лінії генетичної ідентичності людей; застосування людських ембріонів у промислових та комерційних цілях; процеси модифікування генетичної ідентичності тварин, що, ймовірно, спричинять їм страждання без будь-якої суттєвої медичної допомоги для людини чи тварини, а також тварини, одержані в результаті таких процесів. Аналогічні положення щодо охорони біотехнологічних винаходів закріплені і в п. п. 4, 5 ст. 221 Угоди про адаптацію між Україною та ЄС.

Для узгодження п. 3 ст. 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» зі ст. 53 Європейської

патентної конвенції та ст. 221 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, застосовуючи європейський досвід у сфері охорони прав на біотехнологічні винаходи, автор статті пропонує внести відповідні зміни в п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

Таким чином, із метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання винаходів (корисних моделей) у єдиному просторі ЄС Україні необхідно привести національне законодавство у сфері охорони прав на винаходи та корисні моделі у відповідність до законодавства ЄС та, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Одна з найважливіших відмінностей європейського законодавства у сфері охорони прав на промисловий зразок від відповідного національного законодавства полягає в підході до правової охорони зовнішніх ознак частин виробів. Так, відповідно до європейського законодавства поняття промислового зразка застосовано не тільки до зовнішнього вигляду всього виробу в цілому, але і до зовнішнього вигляду частини виробу. При цьому поняття «частина» в законодавстві ЄС використано по відношенню як до відокремлюваних частин виробу, так і до невід'ємних його частин. Ця особливість європейського законодавства істотно розширює можливості охорони зовнішнього вигляду виробів у порівнянні із законодавством України. Також особливість правової охорони промислових зразків у ЄС полягає в тому, що вона умовно поділяється на два правові режими. Один регулює відносини щодо охорони зареєстрованих промислових зразків ЄС, другий – незареєстрованих. Можливість отримання правової охорони промислових зразків без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об'єктів, які користуються попитом дуже короткий період. Як правило, це вироби, які швидко морально застарівають, і комерційне

життя їх достатньо коротке. Саме із цієї причини проходження достатньо тривалих за часом формальностей, які, до того ж, потребують фінансових витрат, пов'язаних із процедурою реєстрації таких промислових зразків, є недоцільним. У той самий час така охорона надає їх власнику більші переваги. Незареєстрованим промисловим зразкам, які стали загальнодоступними на території ЄС, надається правова охорона без додержання формальностей, а також сплати мита одночасно в межах Спільноти.

Введення в законодавство України у сфері охорони прав на промислові зразки двох правових режимів охорони, умов щодо правової охорони зовнішніх ознак видимої частини складеного виробу, додаткових умов патентоспроможності промислового зразка, узгодження положень щодо строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок – це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн – членів ЄС.

Висновки. Отже, прагнення України інтегруватись у Європейське Співтовариство потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема і у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та Директивах Ради ЄС. Вирішення проблемних питань із охорони зазначеної сфери вбачається у встановленні відповідності положень чинного законодавства України законодавству країн – членів ЄС; удосконаленні нормативно-правової бази та створенні дієвих механізмів охорони права на об'єкт промислової власності, включаючи фінансове забезпечення дослідницьких і наукових розробок; відповідній стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) від 15 квітня 1994 р. *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran10#n10>.
4. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС / Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 164-р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-р>.
5. Бошицький Ю. Л. Проблеми права інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 213–214.
6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змін. і доп.). *База даних «Законодавство України»*. ВР України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

7. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» в редакції Закону № 1771-III від 01.06.2000 р. *База даних «Законодавство України». ВР України.* URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
8. Директива 98/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 1998 р. про правову охорону біотехнологічних винаходів. *Офіційний вісник ЄС, L 213.* 30 липня 1998 р. С. 13–21. URL : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:213:0013:0021:EN:PDF>.

Ярошевська Тамара Василівна

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті досліджується проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності в умовах інтеграції України до ЄС. Встановлено, що в умовах переходу України до ринкових відносин, становлення нових форм власності істотно зросла роль промислової власності. Сьогодні в Україні проблемним питанням є вдосконалення механізмів охорони та комерціалізації об'єктів права промислової власності, вироблення чіткої державної політики у сфері розвитку ринку і створення системи охорони промислової власності. Доведено, що обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до законодавств країн – членів ЄС. Обґрунтовано, що для вирішення проблемних питань необхідно: встановити відповідність положень чинного національного законодавства у сфері промислової власності законодавству країн – членів ЄС; вдосконалити нормативно-правову базу та створити дієві механізми охорони прав на об'єкти промислової власності; розробити відповідну стратегію державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності до європейських стандартів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, промислова власність, інновація, об'єкти права промислової власності, охорона промислової власності, інтеграція України в ЄС.

Ярошевская Тамара Васильевна

РЕФОРМИРОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ В СФЕРЕ ОХРАНЫ ПРОМЫШЛЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В статье исследуются проблемные вопросы охраны прав на объекты промышленной собственности в условиях интеграции Украины в ЕС. Установлено, что в условиях перехода Украины к рыночным отношениям, становления новых форм собственности существенно возросла роль промышленной собственности. На сегодня в Украине проблемным вопросом является усовершенствование механизмов охраны и коммерциализации объектов права промышленной собственности, разработка четкой государственной политики в сфере развития рынка и создание системы охраны промышленной собственности. Доказано, что выбранный Украиной путь интеграции в ЕС требует максимального приближения национального законодательства в сфере интеллектуальной собственности к законодательствам стран – членов ЕС. Аргументировано, что для решения проблемных вопросов необходимо: установить соответствие положений действующего законодательства Украины в сфере промышленной собственности законодательству стран – членов ЕС; усовершенствовать нормативно-правовую базу и создать действующие механизмы охраны прав на объекты промышленной собственности; разработать соответствующую стратегию государственной инновационной экономики-правовой политики для повышения конкурентоспособности отечественных товаров и услуг. Предложены пути усовершенствования законодательства Украины в сфере охраны прав на объекты промышленной собственности и приближения к европейским стандартам.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, промышленная собственность, инновация, объекты права промышленной собственности, охрана промышленной собственности, интеграция Украины в ЕС.

Yaroshevska Tamara

REFORMING THE LEGISLATION OF UKRAINE IN THE SPHERE OF PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY: THE CIVIL LAW ASPECT

Problematic issues of protection of rights to industrial property objects under the conditions of Ukraine's integration into the EU are investigated in the article. The main objective of the paper is to conduct a scientific and theoretical analysis of a current state of civil law protection of industrial property in Ukraine in order to identify and specify the main ways of settlement of legal relations in this sphere, as well as to develop practical recommendations for their resolution through an improvement of national legislation, and to search for mechanisms of a proper legal protection of industrial property considering an existing European experience in this sphere. It is determined that under conditions of Ukraine's transition to market relations, an emergence of new forms of ownership, the role of industrial property has significantly increased. Today a problematic issue in Ukraine is an improvement of mechanisms of protection and commercialization of industrial property law objects, elaboration of a clear state policy in the sphere of market development and creation of a system of

industrial property protection. It is shown that the way of integration into the EU chosen by Ukraine requires maximal approximation of the national legislation in the sphere of intellectual property to the legislation of the EU member states. It is argued that in order to resolve problematic issues it is necessary: to establish a compliance of provisions of the current Ukraine's legislation in the sphere of industrial property with the EU member states' legislation; to improve a regulatory framework and to create efficient mechanisms of the protection of rights to industrial property objects; to develop an appropriate strategy of state innovative economic and legal policy to increase the competitiveness of domestic goods and services. The ways of improving the legislation of Ukraine in the sphere of protection of rights to industrial property objects to European standards are proposed.

Key words: intellectual property, industrial property, innovation, objects of industrial property law, protection of industrial property, integration of Ukraine into the EU.